

ارزیابی کیفیت صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان چندپایه
مطالعه موردی (معلمان چندپایه استان کردستان)
رشید احمدی فر^{۱*} و شوبو عبدالملکی^۲

Evaluation of the Quality of Professional Qualifications of Multi-Grade Teachers:
A Case Study

(Multi-Grade Teachers of Kurdistan Province)

Rashid Ahmadifar^{1*} and Shobo Abdolmaleki²

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۰/۱۶

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۶/۱۰

Abstract

The purpose of this research was to evaluate the quality of professional qualifications of multi-grade teachers in Kurdistan province. The approach of this research is a combination of sequential exploratory type. The interviewees in the qualitative phase consisted of 20 professors of educational sciences who were selected purposefully. The statistical population in the quantitative phase included 400 multi-grade teachers of Kurdistan province, from among whom, 100 were selected as the sample of the study. The research tools included semi-structured interviews and researcher-made questionnaires, the content and face validity of the questionnaire were approved by some educational sciences professors. Also, the reliability of the questionnaire was estimated using Cronbach's alpha method of ($\alpha = 0.92$). The results of the research showed that the quality of the professional qualifications of multi-level teachers in Kurdistan province had an acceptable level in all components except *the use of information technology in teaching*, the highest quality was related to *attention to practical activities in the classroom* with an average of 3.58 and the lowest quality was related to *the use of information technology in teaching* with a value of 1.01.

Keywords: Evaluation, professional qualifications, Teachers, Multi grade, Kurdistan province

چکیده

هدف این پژوهش، ارزیابی کیفیت صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان چندپایه در استان کردستان است. رویکرد این پژوهش، ترکیبی از نوع اکتشافی متوالی است. مصاحبه‌شوندگان در مرحله کیفی، بیست نفر از اساتید علوم تربیتی بودند که به صورت هدفمند انتخاب شدند. جامعه آماری در بخش کمی، شامل معلمان چندپایه استان کردستان به تعداد ۴۰۰ نفر بود که از بین آنان ۱۰۰ نفر به‌عنوان حجم نمونه و به روش تصادفی ساده انتخاب شدند. ابزار تحقیق، شامل مصاحبه نیمه‌ساختاریافته و پرسش‌نامه محقق‌ساخته بود که روایی پرسش‌نامه‌ها از لحاظ صوری و محتوایی مورد تأیید اساتید علوم تربیتی قرار گرفت. هم‌چنین پایایی پرسش‌نامه به روش آلفای کرائباخ ۰/۹۲ به دست آمد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون دوجمله‌ای و آزمون t تک نمونه‌ای استفاده شد. براساس نتایج پژوهش، تدوین پرسش‌نامه در قالب هفت شاخص و چهل‌گویه شامل: توجه به تفاوت‌های فردی، دادن فرصت به دانش‌آموزان برای درگیری محتوا، استفاده از فناوری اطلاعات در تدریس، استفاده از آزمایشگاه و فعالیت‌های عملی در تدریس، پرداختن به فعالیت‌های عملی درون‌کلاسی، میزان توجه به فعالیت‌های عملی برون‌کلاسی و استفاده از روش‌های تدریس متنوع متناسب با مخاطب و محتوا بود. نتایج پژوهش نشان داد که کیفیت صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان چندپایه استان کردستان در تمام مؤلفه‌ها بجز استفاده از فناوری اطلاعات در تدریس، از سطح مطلوبی برخوردار است، بالاترین کیفیت، مربوط به توجه به فعالیت‌های عملی درون‌کلاسی با میانگین ۳/۵۸ و کمترین کیفیت مربوط به استفاده از فناوری اطلاعات در تدریس با مقدار ۱/۰۱ بوده است.

واژه‌های کلیدی: ارزشیابی، صلاحیت‌های حرفه‌ای، معلمان، چندپایه، استان کردستان

1. Associate professor, department of teaching social sciences, Farhangian University, Tehran, Ira
2. Instructor, Farhangian University, Tehran, Iran

۱. دانشیار، گروه آموزش علوم اجتماعی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران
۲. مدرس، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران

*Corresponding Author, Email: rahmadrash76@yahoo.com

* نویسنده مسئول:

مقدمه

در نظام آموزشی کارآمد، علاوه بر لزوم تأثیر متقابل میان اجزا و عناصر مختلف، اعم از برنامه و مواد درسی، یادگیرنده، معلم، وسایل آموزشی، فضا و تجهیزات، بودجه و اعتبارات و... برای دستیابی به هدف‌های مورد انتظار، لازم است هریک از اجزا به‌تنهایی نیز از کیفیت و کارآمدی لازم برخوردار باشند؛ در این میان «معلم» مهمترین نقش را در فراهم‌سازی شرایط مناسب برای فعالیت‌های یادگیری ایفا می‌نماید و ضروری است صلاحیت‌های لازم را برای انجام چنین نقشی در نظام آموزشی داشته باشد (ملکی، ۱۳۹۱). در واقع بشر امروز به‌خوبی دریافته است که نظام آموزش و پرورش برای برخورداری از کیفیت بهتر، بیش از هرچیز، نیاز به معلمانی دارد که از ویژگی‌ها، شایستگی‌ها و قابلیت‌های مناسب برخوردار باشند (جراییلی و گورشیان؛ ۲۰۱۷). پراکندگی جغرافیایی در بسیاری از مناطق کشور ما و نیز وضع موجود اقتصادی و جمعیتی حاکم بر مناطق روستایی، از یک طرف و شرایط ساختاری و مالی آموزش و پرورش از طرف دیگر، تشکیل کلاس‌های چندپایه در کشور ما را ضروری ساخته است. اثربخشی این کلاس‌ها منوط به توجه و حمایت اطلاعاتی و علمی معلمان این کلاس‌ها است؛ بنابراین فراهم ساختن اطلاعات علمی در راستای توسعه حرفه‌ای معلمان چندپایه، انجام پژوهش‌های کاربردی در این زمینه را الزامی می‌سازد (کریمی و غفوری، ۱۳۹۷).

منظور از کلاس‌های چندپایه، کلاس‌هایی است که دانش‌آموزانی با سن، توانایی، مهارت و هم‌چنین پایه تحصیلی متفاوت، همه در یک اتاق و توسط یک معلم در طول سال تحصیلی آموزش می‌بینند (مرادی و بیگدلی، ۱۳۹۵). در کلاس چندپایه، معلم در یک کلاس به آموزش و پرورش تعدادی دانش‌آموز در دو پایه تحصیلی یا بیشتر مشغول است. آموزش چندپایه در حقیقت متشکل از فنونی است که به معلمان، امکان هدایت یادگیری دانش‌آموزان با سطوح سنی متفاوت و توانایی‌های گوناگون را به‌صورت هم‌زمان می‌دهد. از این‌رو، کلاس چندپایه کلاسی است که با حضور دانش‌آموزان دو یا چند پایه تحصیلی و با تدریس یک معلم در یک اتاق درس، تشکیل و اداره می‌شود (آقازاده، ۱۳۸۴).

کمیبود صلاحیت‌ها و مهارت‌های لازم و به‌روز در معلمان، موجب کاهش اعتماد به‌نفس، کاهش سطح انرژی و علاقه، ضعف حافظه و سایر عوامل ناشی از افسردگی و فشار روانی، خشم، پرخاشگری، بی‌زاری از کار و همگی، موجب کاهش صبر و بردباری، ظرافت در کار، کمی تسلط بر کار و افت بازده می‌گردد که طبعاً نارضایتی شغلی را به وجود می‌آورد و علاوه بر به‌خطر انداختن بهداشت روانی فرد، بر مسئولیت شغلی خطیر وی، به‌عنوان معلم و انسان‌ساز، خلل وارد می‌کند (شعبانی، ۱۳۹۷). در عصر حاضر، اصلاح کیفیت آموزش و پرورش در گرو اصلاح اساسی در کیفیت و مهارت‌های حرفه‌ای معلمان است. طی دهه گذشته، مربیان به‌طور فزاینده‌ای دریافته‌اند که

هر بهبود و اصلاحی در کیفیت آموزش و پرورش که دانش‌آموزان دریافت می‌کنند، تا حد زیادی به کیفیت آموزشی که معلمان ارائه می‌دهند بستگی دارد، با اندکی اغماض می‌توان گفت اثربخشی آموزشی تا حد زیادی وابسته به اثربخشی معلم است (نصیری، عبدالملکی، ۱۳۹۳). یافته‌های بین‌المللی، حاکی از آن است که کیفیت تعاملاتی که از احساسات و سازماندهی کلاس حمایت می‌کند، در سطح متوسط تا بالا است، اما کیفیت پشتیبانی آموزشی، در سطح پایین‌تر است (اگرت و همکاران، ۲۰۲۰).

نگاهی به برون‌دادهای تربیت معلم و آموزش معلمان و مقایسه آن‌ها با دانش، مهارت و نگرش مورد نیاز در عصر اطلاعات، از جمله مهارت‌های تفکر خلاق، انتقادی، حل مسئله، جستجوگری، مدیریت اطلاعات و مشارکت‌جویی نشان می‌دهد که محصولات این نظام‌ها از صلاحیت و توانایی لازم برخوردار نیستند (مهدی‌زاده تهرانی، عصاره، مهرمحمدی و امام جمعه، ۱۳۹۷). در صورت اتخاذ سازوکارهای دقیق جهت ارزیابی صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان، طیفی از قابل‌قبول تا غیرقابل‌قبول بودن سطح صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان مبتنی بر معیارهای استفاده‌شده جهت ارزیابی، تعیین خواهد شد. پژوهشگران برای معلمانی که عملکردی پایین‌تر از حداقل سطح استانداردهای معلمی دارند، اصطلاحاتی نظیر معلم ناشایست، فاقد صلاحیت، حاشیه‌ای و دارای عملکرد ضعیف استفاده می‌کنند (گراف، ۲۰۱۵). در سال‌های اخیر، توجه روزافزون به امر نظارت و ارزیابی مستمر ناظر بر ارتقای کیفیت خدمات آموزش در سراسر دنیا نمایان است. در این میان، سنجش عملکرد معلمان با انگیزه‌هایی مانند ارتقای سطح آموزش، بهبود جذب و ارتقای حرفه‌ای همواره به‌مثابه گزینه‌ای راهگشا مد نظر مسئولان نهادهای نظارتی بوده است چراکه برآیند پژوهش‌های بین‌المللی، منطقه‌ای و محلی موجود، همگی از اثر مستقیم و بی‌بدیل صلاحیت حرفه‌ای معلمان بر ارتقای کیفیت نظام آموزشی هم‌چنین بهبود سطح یادگیری دانش‌آموزان، حکایت دارد (اینگوارسون و همکاران ۲۰۱۳).

در تحلیل کلاس چندپایه، دو دیدگاه موافق و مخالف وجود دارد. برخی این کلاس را جزو معضلات آموزشی می‌دانند که باید از میان برداشته شود و برخی دیگر، وجود این کلاس‌ها را مانند فرصتی برای یک عمل آموزش و پرورش بهینه به شمار آورده اند (بهمن نیا و محمودیان، ۱۳۹۶). کلاس‌های چند پایه علی‌رغم محدودیت‌ها، مزایای قابل توجهی دارند. سمیعی (۱۳۹۲) از کلاس چندپایه با عنوان دبستان تک‌آموزگار یاد کرده و دبستان تک‌آموزگار را نمونه عالی همه مؤسسات آموزشی معرفی کرده است. این دبستان چون کوچک است ساختمان آن ارزان تمام می‌شود. شاگردان این مدرسه نوعی خانواده را تشکیل می‌دهند که در آن بزرگ‌ترها عادت می‌کنند کوچک‌ترها را مورد حمایت قرار دهند و کودکان با استعدادتر، دیگران را از معلومات خود، بهره‌مند

سازند. آموزگار، بیشتر نقش برنامه‌ریز و مشاور را ایفا می‌کند تا نقش مربی و چون نمی‌تواند در یک زمان به همه پایه‌ها درس همگانی بدهد به شاگردان نزدیک می‌شود و هر جا لازم باشد به آن‌ها کمک می‌کند. کودکان ناگزیرند به امکانات خود متکی باشند و در پرتو راهنمایی‌های معلمشان فرا می‌گیرند که چگونه کار خویش را سازمان دهند، درباره مشکلات مشترک خود بحث کنند، به نتایجی درست برسند و رفتار گروه خود را در جهت مطلوب سوق دهند.

دمیر (۲۰۱۶) صلاحیت را، برآورده شدن یک استاندارد و یا به‌طور ضمنی به مفهوم کیفیت تعریف کرده است. از نظر وی، مفهوم صلاحیت و شایستگی معلم، شامل نگرش، دانش و مهارت‌هایی است که معلمان باید داشته باشند. صلاحیت و شایستگی به جزئیات فنی شغل معلمان اشاره دارد. صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان^۲، مجموعه شناخت‌ها، گرایش‌ها و مهارت‌هایی است که معلم با کسب آن‌ها می‌تواند در جریان تعلیم و تربیت، به رشد جسمی، عقلی، عاطفی، اجتماعی و معنوی فراگیران کمک کند و این صلاحیت‌ها شامل صلاحیت آموزشی، شایستگی شخصی، صلاحیت حرفه‌ای و صلاحیت اجتماعی است (حکیم، ۲۰۱۵). صلاحیت، مجموعه‌ای از مهارت‌ها

و توانایی‌های آموختنی است که عملکرد معلم را مؤثر می‌سازد. صلاحیت حرفه‌ای معلم به‌عنوان مجموعه آمادگی نظری و عملی برای انجام فعالیت‌های آموزشی و مشخصه حرفه‌ای مهارت معلم در نظر گرفته می‌شود. جامعه بین‌المللی عملکرد، صلاحیت حرفه‌ای را مجموعه دانش، مهارت و نگرش‌هایی می‌داند که کارکنان را قادر می‌سازد به‌صورت اثربخش فعالیت‌های مربوط به شغل و یا عملکرد شغلی را طبق استانداردهای موردانتظار انجام دهند (علقی‌اوی و عزالدین، ۲۰۱۵).

ونکاترامان و همکاران^۴ (۲۰۱۸) صلاحیت حرفه‌ای معلمان را، ترکیبی چندوجهی از دانش، مهارت‌ها، درک، ارزش‌ها و نگرش‌هایی می‌داند که منجر به عملکرد مؤثر در آموزش می‌شود. ارزیابی عملکرد معلمان، با انگیزه‌هایی مانند ارتقای سطح آموزش، بهبود جذب و هم‌چنین ارتقای دانش حرفه‌ای، همواره به‌مناب‌ه گزینه‌ای راهگشا، مدنظر مسئولان نهادهای نظارتی بوده است؛ چراکه برآیند پژوهش‌های بین‌المللی، منطقه‌ای و محلی موجود، همگی از اثر مستقیم و بی‌بدیل صلاحیت حرفه‌ای معلمان بر ارتقای کیفیت نظام آموزشی و هم‌چنین بهبود سطح یادگیری دانش‌آموزان حکایت دارد.

سادات ماجدی و همکاران (۱۳۹۸) در یک مطالعه، صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان را در پنج بعد شامل: دانش حرفه‌ای (دانش پداگوژی، برقراری ارتباط، تخصصی/سازمانی و خودشناسی)، مهارت‌های حرفه‌ای (مهارت تدریس، برقراری ارتباط مؤثر، کار تیمی، فناوری و ارزشیابی)، توانایی‌های حرفه‌ای (تفکر خلاق، تفکر انتقادی، حل مسئله، توانایی ذهنی/تحلیلی، رهبری)،

1. Demir
2. Professional competencies of teacher's
3. Hakim
4. Venkatraman, Ravi & Rajasekaran

نگرش‌های حرفه‌ای (یادگیری مادام‌العمر، نگرش معلمی، خود/دگرباوری مثبت، نگرش پیش‌کنشی، نگاه دموکراسی، دیدگاه دانش‌آموز محوری) و ویژگی‌های حرفه‌ای (اخلاقی، رفتاری، عاطفی، و ارتباطی) معرفی کردند. میرکمالی، نارتجی و اسدی (۱۳۹۸) در ارزشیابی صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان از دیدگاه مدیران مدارس ابتدایی استان مرکزی دریافتند که وضعیت موجود صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان در تمام مؤلفه‌ها بالاتر از حد متوسط است. همچنین ۹۶٪ از معلمان، در طیف دارای صلاحیت و ۰۴٪ از معلمان، در طیف فاقد صلاحیت قرار گرفتند. نتایج رتبه‌بندی ابعاد صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان نشان داد بعد اخلاق حرفه‌ای، بعد شخصی، بعد بین فردی و بعد تخصصی، از لحاظ اولویت‌بندی، به ترتیب در رتبه اول تا چهارم قرار دارند.

کریمی و غفوری (۱۳۹۷) در یک مطالعه، امکان استفاده دانش‌آموزان پایه‌های بالاتر و پایین‌تر از تدریس سایر پایه‌ها، تثبیت یادگیری از طریق هم‌یاری معلم، توسعه مهارت‌های اجتماعی و ارتباطی را از محاسن کلاس‌های چندپایه و کمبود زمان برای تدریس، مشکلات کنترل کلاس، عدم تجهیز این کلاس‌ها به ابزارهای فناوری، ضعف انتخاب راهبران آموزشی و محدودیت‌های اقتصادی و اجتماعی خانواده‌ها را از معایب این کلاس‌ها بیان کرده‌اند.

قنبری و نیکخواه (۱۳۹۶) در یک مطالعه، دانش‌آموز محوری، بسترسازی برای یادگیری اکتشافی و روش تدریس مشارکتی و حل مسئله، افزایش کار گروهی، اعتماد به نفس، مسئولیت‌پذیری، قدرت بیان، ثبات عاطفی و خودمدیریتی دانش‌آموزان را جزو فرصت‌ها و کمبود زمان، کم‌رنگ شدن بعضی دروس، کمبود اطلاعات معلمان، مسئولیت زیاد معلمان، ضعف دانش، حواس‌پرتی و مشکل سازمان‌دهی دانش‌آموزان، نامناسب بودن ترکیب سنی و جنسی، عدم همکاری اولیا، کمبود و کیفیت پایین امکانات و فضای آموزشی، کمبود نیروی خدماتی و امکانات بهداشتی را جزو محدودیت‌های کلاس‌های چندپایه برشمرده‌اند. احدی و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهشی نشان دادند که در مؤلفه‌های مدیریت، رهبری، محیط یادگیری، نظارت و ارزشیابی، برنامه‌ریزی و توسعه حرفه‌ای معلمان، بین وضعیت موجود با وضعیت مطلوب تفاوت وجود دارد. سجاده‌سگری و کیانی (۱۳۹۶) در یک مطالعه الگویی، معیارهایی برای سنجش صلاحیت حرفه‌ای معلمی در قالب هفت ساحت: برنامه‌ریزی و آماده‌سازی برای آموزش، برنامه‌ریزی و طراحی برای یادگیری، مدیریت پیرامون و محیط یادگیری، آموزش اثربخش، مسئولیت‌سازمانی و توسعه حرفه‌ای، سرمایه اجتماعی و فعالیت فرهنگی و معنویت، اخلاق و خداباوری ارائه دادند. شیرعلی، خروشی و زینلی (۱۳۹۵) در یک مطالعه، مهارت‌ها و شایستگی‌های لازم در معلمان کلاس‌های چندپایه را مورد بررسی قرار دادند؛ در این پژوهش، مهم‌ترین ملاک برای شایستگی این معلمان، شیوه الگویی رفتار مناسب معلم با شاگردان به منظور ایجاد تغییرات مطلوب در شاگردان است.

نتایج مطالعات، حاکی از این است که آموزگاران فاقد صلاحیت، هر ساله سبب اتلاف صدها هزار دلار درآمد و بهره‌وری آتیه دانش‌آموزان می‌شوند که در همان کلاس درس باقی می‌مانند و قادر به

راه‌یابی به کلاس بالاتر نیستند و روحیه سایر افراد نیز زمانی خراب می‌شود که معلمان ضعیف باز هم در موضع خود باقی بمانند و تصمیمی برای برخورد با آنان اتخاذ نشود؛ با این حال، ارزیابی صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان و انجام اقدامات لازم، هم در عرصه تحقیقات، هم در عرصه عمل، مورد غفلت قرار گرفته است (اندریوس، ۲۰۱۹). توجه به صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان، پیش از خدمت و در حین خدمت، ارزیابی مداوم صلاحیت‌های آنان و اقدامات مقتضی بر اساس نتایج حاصل از ارزیابی‌ها، در بهبود و اصلاح وضعیت صلاحیت‌های معلمان مؤثر خواهد بود. در واقع شغل معلمی، مانند بسیاری از مشاغل تخصصی و حرفه‌ای دیگر باید دارای معیارها و صلاحیت‌های تخصصی کاملاً مشخص و قابل اندازه‌گیری باشد و مورد ارزیابی مداوم قرار گیرد؛ لذا این پژوهش درصدد است که ضمن شناسایی شاخص‌های صلاحیت‌های معلمان چندپایه، کیفیت صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان جامعه مورد مطالعه را مورد سنجش قرار دهد؛ لذا در راستای اهداف پژوهش، سؤالات زیر مطرح می‌شود:

۱. شاخص‌های صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان چندپایه کدامند؟
۲. کیفیت صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان چندپایه استان کردستان تا چه حد مطلوب است؟

روش پژوهش

این تحقیق با توجه به هدف، کاربردی است چون در پی دستیابی به یک هدف عملی است که هدف اصلی آن، ارائه اطلاعات سودمند برای اجراست که به دلیل قضاوت در مورد اجزای نظام آموزشی، مثل کیفیت صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان چندپایه، جزو تحقیقات ارزشیابی است. از لحاظ روش‌شناسی نیز جزء پژوهش‌های ترکیبی، از نوع اکتشافی-متوالی است و از این جهت که به شیوه اکتشافی، ابعاد و گویه‌های سازنده مقیاس را به دست می‌آورد، جزو طرح‌های تحقیقی ترکیبی متوالی اکتشافی از نوع تدوین ابزار می‌باشد.

در بخش کیفی جهت تدوین ابزار ارزیابی، از روش هم‌سوسازی داده‌های چندگانه و تبدیل داده‌ها استفاده شده است؛ در این روش برای تدوین و اعتباریابی ابزار ارزشیابی، از سه ضلع: ۱. جمع‌آوری مبانی نظری، اصول زیربنایی مربوط به متغیرها و ارتباط بین آن‌ها ۲. تحقیقات انجام شده در حوزه پژوهش ۳. مصاحبه با افراد کانونی (آگاهی‌دهندگان کلیدی) استفاده شده است. به منظور شکل‌گیری ضلع اول مثلث هم‌سوسازی برای تدوین ابزار ارزیابی، صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان چندپایه مورد بررسی قرار گرفت. ضلع دیگر برای تدوین ابزار، بررسی سوابق پژوهشی بود که به این منظور، محقق به بررسی پژوهش‌های انجام‌شده در داخل و خارج از کشور در این مورد پرداخت. لازم به ذکر است که گرچه تحقیقاتی در زمینه صلاحیت‌های

حرفه‌ای معلمان چندپایه انجام شده است، ولی پژوهشی که صلاحیت‌های حرفه‌ای را در معلمان چندپایه و به صورت رویکرد ترکیبی ارزیابی کند یافت نشد. از جمع‌بندی دومرحله ذکرشده، چارچوب اولیه ابزار ارزیابی تدوین شد. پس از شکل‌گیری چارچوب اولیه ارزیابی، مبتنی بر مبانی نظری و پیشینه پژوهشی، چارچوب مذکور به انضمام پرسش‌نامه سنجش کفایت و تناسب، جهت سنجش روایی صوری و محتوایی و بهره‌گیری از نظرات تخصصی آگاهی‌دهندگان کلیدی در جهت توسعه و تکمیل نظام پیشنهادی، در اختیار ۲۰ نفر از آگاهی‌دهندگان کلیدی (صاحب‌نظر) در زمینه علوم تربیتی قرار گرفت. گفتنی است علاوه بر توزیع پرسش‌نامه کفایت و تناسب و تجزیه و تحلیل آن، نظرات پیشنهادی مکتوب (در ذیل پرسش‌نامه) و شفاهی (مصاحبه حضوری) آگاهی‌دهندگان کلیدی جمع‌آوری شد و مورد بحث و بررسی قرار گرفت. داده‌های حاصل از مصاحبه با استفاده از تحلیل محتوا و به صورت توصیفی-تفسیری مورد پردازش قرار گرفت؛ سپس بر اساس آن و مراجعه و جستجوی مجدد (تکمیلی) در مبانی نظری و سوابق پژوهشی، تغییراتی در ابزار اولیه تدوین‌شده صورت گرفت و سرانجام با مراجعه مجدد و مصاحبه و مباحثه با برخی آگاهی‌دهندگان کلیدی، ابزار ارزیابی تدوین شد.

در بخش کمی جهت ارزیابی کیفیت صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان چندپایه از پرسش‌نامه محقق‌ساخته استفاده شد. این پرسش‌نامه شامل ۴۰ سؤال تستی در مقیاس ۵ گزینه‌ای لیکرت با گزینه‌های: همیشه، غالباً، گاهی، به ندرت و هرگز طراحی شد. در طراحی پرسش‌نامه، ۴ سؤال مربوط به «میزان توجه معلم به تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان»، ۴ سؤال مربوط به «ایجاد فرصت برای دانش‌آموزان در جهت تولید محتوا»، ۵ سؤال مربوط به «استفاده از فناوری اطلاعات در تدریس»، ۵ سؤال مربوط به «استفاده از آزمایشگاه و فعالیت‌های عملی»، ۵ سؤال مربوط به «توجه به فعالیت‌های عملی درون کلاسی»، ۵ سؤال مربوط به «توجه به فعالیت‌های عملی بیرون کلاسی» و ۱۲ سؤال مربوط به «آشنایی معلمان چندپایه با روش‌های تدریس متناسب با مخاطب و محتوا» در نظر گرفته شد. روایی پرسش‌نامه از لحاظ صوری و محتوایی مورد تأیید اساتید علوم تربیتی قرار گرفت. مقدار پایایی پرسش‌نامه با محاسبه آلفا کرونباخ برابر با ۰/۹۰ به دست آمد. جامعه آماری پژوهش حاضر، کلیه آموزگاران استان کردستان است که در سال تحصیلی ۹۹-۴۰۰ در بیش از یک پایه تدریس داشتند. تعداد این معلمان چهارصد نفر بود که از میان آن‌ها به روش تصادفی، صد نفر به عنوان نمونه انتخاب شدند.

به منظور تنظیم، طبقه‌بندی، تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش‌های آمار توصیفی (میانگین، انحراف معیار) و آمار استنباطی (آزمون دوجمله‌ای و T تک‌نمونه‌ای) استفاده شد. جهت تجزیه و تحلیل داده‌های مربوط به سوال اول، در جهت تعیین شاخص‌های بیانگر ارزیابی صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان چندپایه، داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها با استفاده از تحلیل محتوا و به صورت توصیفی-تفسیری مورد پردازش قرار گرفت. همچنین برای آزمون نظر موافقان و مخالفان در مورد

شاخص‌های ارزیابی، از آزمون دوجمله‌ای استفاده شد. در تجزیه و تحلیل سوال دوم، جهت تعیین مطلوبیت کیفیت صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان چندپایه استان کردستان، از آزمون تی تک‌نمونه‌ای استفاده شد.

یافته‌ها

یافته‌های حاصل از بخش کیفی در خصوص پاسخ به سوال اول پژوهش: شاخص‌های صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان چندپایه کدامند؟

یافته‌های حاصل از بخش کیفی پژوهش، شاخص‌های ارزیابی صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان چندپایه را در هفت مولفه شامل: توجه به تفاوت‌های فردی، دادن فرصت به دانش‌آموزان، استفاده از فناوری اطلاعات در تدریس، استفاده از آزمایشگاه و فعالیت‌های عملی، پرداختن به فعالیت‌های عملی درون‌کلاسی، میزان توجه به فعالیت‌های عملی برون‌کلاسی، استفاده از روش‌های تدریس مشخص کرد.

در پاسخ به سؤال دوم: کیفیت صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان چندپایه استان کردستان تا چه حد مطلوب است؟ قبل از استفاده از آزمون‌های پارامتریک، ابتدا پیش‌شرط نرمال بودن توزیع داده‌ها مورد بررسی قرار گرفت که به این منظور به مقادیر چولگی و کشیدگی توزیع متغیرها استناد شد (جدول ۱).

جدول (۱) شاخص‌های توزیع داده‌های مؤلفه‌های پرسش‌نامه ارزیابی صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان چندپایه

متغیر	چولگی	انحراف معیار	کشیدگی	انحراف معیار
توجه به تفاوت‌های فردی	-۰/۷۴۶	۰/۰۸۵	-۰/۷۴۶	۰/۱۷۰
دادن فرصت به دانش‌آموزان	-۰/۲۳۳	۰/۰۸۵	-۰/۲۳۳	۰/۱۷۰
استفاده از فناوری اطلاعات در تدریس	-۰/۷۱۹	۰/۰۸۵	-۰/۷۱۹	۰/۱۷۰
استفاده از آزمایشگاه و فعالیت‌های عملی	-۰/۴۳۷	۰/۰۸۵	۰/۴۱۷	۰/۱۷۰
پرداختن به فعالیت‌های عملی درون‌کلاسی	-۰/۰۶۸	۰/۰۸۵	-۰/۰۰۶	۰/۱۷۰
میزان توجه به فعالیت‌های عملی برون‌کلاسی	-۰/۶۶۸	۰/۰۸۵	-۰/۶۶۸	۰/۱۷۰
استفاده از روش‌های تدریس متنوع	-۰/۰۹۹	۰/۰۸۵	-۰/۵۱۹	۰/۱۷۰
صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان	-۰/۹۶۸	۰/۰۸۵	۰/۲۴۹	۰/۱۷۰

بر مبنای نتایج ارائه شده در جدول (۱)، مقادیر چولگی و کشیدگی در مورد مؤلفه‌های پرسش‌نامه ارزیابی کیفیت صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان چندپایه در بازه (۲+ و ۲-) قرار دارند؛ بنابراین می‌توان

گفت که داده‌ها از توزیع نرمال برخوردار هستند و می‌توان از آزمون‌های پارامتریک جهت بررسی سؤالات پژوهش استفاده کرد. برای آزمون نظر موافقان و مخالفان از آزمون دوجمله‌ای استفاده شد. تطبیق و آزمون نظرخواهی از صاحب‌نظران در ارتباط با مؤلفه‌های استخراج شده از بخش کیفی در جدول (۲) آمده است.

جدول (۲) مقایسه نظرهای موافق و مخالف صاحب‌نظران

ملاک‌ها	نظر متخصص	تعداد	P_Q	احتمال متوسط	سطح معناداری
توجه به تفاوت‌های فردی	موافق	۱۹	۹۵	۰/۵۰	۰/۰۰۰۱
	مخالف	۱	۵		
دادن فرصت به دانش‌آموزان برای درگیری	موافق	۱۷	۸۵	۰/۵۰	۰/۰۰۰۱
	مخالف	۳	۱۵		
استفاده از فناوری اطلاعات در تدریس	موافق	۱۶	۸۰	۰/۵۰	۰/۰۴۰
	مخالف	۴	۲۰		
استفاده از آزمایشگاه و فعالیت‌های عملی در تدریس	موافق	۱۷	۸۵	۰/۵۰	۰/۰۰۰۱
	مخالف	۳	۱۵		
پرداختن به فعالیت‌های عملی درون‌کلاسی	موافق	۱۸	۹۰	۰/۵۰	۰/۰۰۰۱
	مخالف	۲	۱۰		
میزان توجه به فعالیت‌های عملی برون‌کلاس	موافق	۱۹	۹۵	۰/۵۰	۰/۰۰۰۱
	مخالف	۱	۵		
استفاده از روش‌های تدریس متنوع	موافق	۱۸	۹۰	۰/۵۰	۰/۰۰۰۱
	مخالف	۲	۱۰		

جدول (۲)، مقایسه نظرهای موافق و مخالف اساتید و صاحب‌نظران در ارتباط با مؤلفه‌ها و نشانگرهای استخراج‌شده بخش کیفی را نشان می‌دهد. نتایج آزمون دو جمله‌نشان داد که توجه به تفاوت‌های فردی با ۱۹ موافق و ۱ مخالف در سطح ۰/۰۵، دادن فرصت به دانش‌آموزان برای درگیری در جهت تولید محتوا با ۱۸ موافق و ۲ مخالف، استفاده از فناوری اطلاعات در تدریس با ۱۶ موافق و ۴ مخالف، استفاده از آزمایشگاه و فعالیت‌های عملی در تدریس با ۱۷ موافق و ۳ مخالف، پرداختن به فعالیت‌های عملی درون‌کلاسی با ۱۸ موافق و ۲ مخالف، میزان توجه به فعالیت‌های عملی برون‌کلاسی با ۱۹ موافق و ۱ مخالف و استفاده از روش‌های تدریس متنوع متناسب با مخاطب و محتوای درسی با ۱۸ موافق و ۲ مخالف، در سطح ۰/۰۱ معنادار هستند.

جدول (۳) نتایج آزمون t جهت سنجش کیفیت صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان چندپایه استان کردستان

ملاک‌ها	میانگین	انحراف معیار	t	سطح معناداری
توجه به تفاوت‌های فردی	۳/۵۲	۱/۱۹	۱۱/۴۶	۰/۰۰۰
دادن فرصت به دانش‌آموزان برای درگیری	۳/۰۱	۱/۴۴	۰/۸۰	۰/۴۲۲
استفاده از فناوری اطلاعات در تدریس	۱/۹۷	۱/۰۱	۰/۷۵	۰/۵۰۱
استفاده از آزمایشگاه و فعالیت‌های عملی در تدریس	۳/۰۲	۱/۰۵	۹/۴۱	۰/۰۰۰
پرداختن به فعالیت‌های عملی درون کلاسی	۳/۵۸	۰/۹۹	۱۱/۵۶	۰/۰۰۰
میزان توجه به فعالیت‌های عملی برون کلاس	۳/۰۷	۱/۱۸	۹/۴۳	۰/۰۰۰
استفاده از روش‌های تدریس متنوع متناسب با مخاطب	۳/۰۴	۱/۱۱	۱۱/۵۴	۰/۰۱۰
صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان	۳/۲۷	۱/۰۳	۱۰/۶۲	۰/۰۰۰

با توجه به نتایج جدول (۳) می‌توان گفت کیفیت صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان چندپایه استان کردستان در کل، از وضعیت مطلوبی برخوردار است. هم‌چنین کیفیت تمام مؤلفه‌ها بجز «استفاده از فناوری اطلاعات در تدریس»، از سطح مطلوبی برخوردار است، بالاترین کیفیت نیز مربوط به «میزان توجه به فعالیت‌های عملی درون کلاسی» با میانگین ۳/۵۸ و کمترین کیفیت مربوط به «استفاده از فناوری اطلاعات در تدریس» با مقدار ۱/۰۱ بوده است. هم‌چنین نتایج مقدار t محاسبه شده برای تمام مؤلفه‌ها بجز مؤلفه «دادن فرصت به دانش‌آموزان برای درگیری در جهت تولید محتوا و استفاده از فناوری اطلاعات در تدریس»، در سایر مؤلفه‌ها سطح معناداری به دست آمده کمتر از ۰/۰۵ است و می‌توان گفت بین وضعیت موجود و مطلوب این مؤلفه‌ها، تفاوت معناداری وجود ندارد.

بحث و نتیجه‌گیری

این پژوهش، با هدف ارزیابی کیفیت صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان چندپایه استان کردستان انجام گرفت. با توجه به سؤال اول و در راستای شناسایی شاخص‌های ارزیابی کیفیت صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان چندپایه، با استفاده از مصاحبه نیمه‌ساختاریافته با اساتید علوم تربیتی و توافق متخصصان، پرسش‌نامه‌ای در قالب ۷ شاخص و ۴۰ گویه تدوین شد. ضمن تأیید روایی صوری و محتوایی و پایایی پرسش‌نامه، شاخص‌های ارزیابی به این ترتیب تعیین شد: توجه به تفاوت‌های فردی، دادن فرصت به دانش‌آموزان برای درگیری محتوا، استفاده از فناوری اطلاعات در تدریس، استفاده از آزمایشگاه و فعالیت‌های عملی در تدریس، پرداختن به فعالیت‌های عملی درون کلاسی، میزان توجه به فعالیت‌های عملی برون کلاسی و استفاده از روش‌های تدریس متنوع متناسب با مخاطب و محتوا.

نتایج سؤال دوم پژوهش در ارزیابی کیفیت صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان چندپایه نشان داد که کیفیت صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان چندپایه استان کردستان در کل، از سطح مطلوبی برخوردار است. همچنین کیفیت، در تمام مؤلفه‌ها بجز استفاده از فناوری اطلاعات در تدریس، از سطح مطلوبی برخوردار است؛ بالاترین کیفیت نیز مربوط به میزان توجه به فعالیت‌های عملی درون کلاسی، با میانگین $3/58$ و کمترین کیفیت، مربوط به استفاده از فناوری اطلاعات در تدریس، با مقدار $1/01$ بوده است. همچنین نتایج مقدار t محاسبه‌شده برای تمام مؤلفه‌ها بجز مؤلفه دادن فرصت به دانش‌آموزان برای درگیری در جهت تولید محتوا و استفاده از فناوری اطلاعات در تدریس، در سایر مؤلفه‌ها سطح معناداری به دست آمده کمتر از $0/05$ است پس می‌توان گفت بین وضعیت موجود و مطلوب این مؤلفه‌ها تفاوت معناداری وجود ندارد و توجه معلمان چندپایه به تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان در سطح مطلوبی قرار دارد. نتایج این سؤال با نتایج قنبری و نیکخواه (۱۳۹۶) مطابقت دارد. معلمی، ایجاد فرصت‌های یادگیری است از این‌رو، تلاش برای ایجاد فرصت‌های فکری و عملی که می‌تواند منبعث از نگاه دموکراسی و دانش‌آموزمحوری معلم نیز باشد، برای معلم در کلاس چندپایه ضروری است. هر دانش‌آموزی متفاوت با دانش‌آموز دیگر است و دنیای خاص خود را داشته و ابعاد و الزامات خود را دارد؛ لذا ایجاد بستری دموکراسی همراه با تمرکز بر دانش‌آموز به‌عنوان ذینفع اصلی یادگیری، از مهم‌ترین ابعاد نگرشی یک معلم جهانی است.

نتیجه ارزیابی مؤلفه دادن فرصت به دانش‌آموزان برای درگیری با محتوا، معنادار نیست و نشان‌دهنده این است که در این زمینه، معلمان تا حدودی ضعیف عمل می‌کنند که شاید دلیل اصلی آن، کمبود وقت یا عدم ایجاد انگیزه این معلمان باشد. کیفیت هنر معلمی، به کیفیت تدریس یک معلم اشاره دارد یعنی این که معلم بتواند در یک فضای مثبت و فعال، مفاهیم آموزشی و تربیتی را در یک ساختار علمی-فنی به دانش‌آموزان منتقل کند و فرصت یادگیری برایشان ایجاد نماید.

ارزیابی استفاده از فناوری اطلاعات در امر آموزش، تفاوت معناداری را نشان نداد که این امر، بیانگر ضعف معلمان چندپایه در این زمینه است. مهارت فناورانه که ناظر بر مهارت‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات و مانند آن است، سبب می‌شود که معلمان بتوانند با بهره‌گیری از امکانات موجود به سرعت خود را ارتقا دهند.

نتایج سؤال استفاده از آزمایشگاه و فعالیت‌های عملی در آموزش چندپایه، معنادار بود. برای ارتقای فعالیت‌های عملی کلاس‌های چندپایه، دعوت از آزمایشگاه سیار در روزهای اجرای چندفعالیت و آزمایش، توصیه می‌شود. آموزش این معلمان در استفاده از وسایل آموزشی نیز پیشنهاد می‌گردد. در درس هنر نیز دانش‌آموزان می‌توانند با هدایت معلم، ابزار و وسایلی بسازند که به‌عنوان وسیله آموزشی، در تدریس، مورد استفاده قرار گیرد. تدوین و برنامه‌ریزی آزمایش‌های چندپایه برای یک روز مشخص و به امانت گرفتن این گونه وسایل، از مدارس برخوردار، راه دیگر

جبران این نقیصه است. بردن دانش‌آموزان به آزمایشگاه مرکزی اداره آموزش و پرورش محل خدمت یا آزمایشگاه مجهز مرکز مجتمع یا مدارس برخوردار، برای چندجلسه، روش دیگری برای استفاده از وسایل آموزشی است.

در ارزیابی فعالیت‌های عملی درون‌کلاسی معلمان چندپایه، تفاوت معناداری در نتایج مشاهده شد. با توجه به پژوهش‌های انجام‌شده می‌توان در کلاس درس، مسئله‌ای را برای حل کردن به فراگیران داد و سپس در همان حال که فراگیران سرگرم فعالیت هستند معلم پیگیری کرده و از آن‌ها بخواهد که روش‌های حل مسئله خود را مورد بحث قرار دهند؛ این عمل با به‌کارگیری مواد ملموس، رابطه مستقیم دارد. طرح مشکل با اولیای دانش‌آموزان را نیز می‌توان یکی از راه‌ها در راستای انجام فعالیت‌های درون‌کلاسی دانست. تحقیقات ثابت نموده است که اگر اولیا درگیر مسائل آموزشی شوند کمک شایانی به حل مشکل خواهند نمود. با توجه به این که اساس مسائل درسی بر استفاده از محیط اطراف قرار گرفته است، با وسایل اطراف خانه و مدرسه می‌توان بسیاری از آن‌ها را انجام داد.

در ارزیابی فعالیت‌های برون‌کلاسی معلمان چندپایه، تفاوت نتایج تحقیق، معنادار بود. زمانی که معلم، تکالیف فراگیران را جمع‌آوری و تصحیح نموده و در مورد بهبود کار و راه‌های ارائه‌شده اظهار نظر می‌نماید، موفقیت فراگیران در امر آموزش، سه برابر افزایش می‌یابد. برای بهبود فعالیت‌های برون‌کلاسی توصیه می‌شود تکلیف دانش‌آموزان در خارج از وقت آموزشی، بررسی گردد. یک زمان خاص در خارج از وقت آموزشی، برای پاسخ به ارباب رجوع تعیین گردد.

ارزیابی روش‌های تدریس معلمان چندپایه، متناسب با مخاطب و محتوا حاکی از معنادار بودن نتایج بود. این معلمان با اجرای روش تدریس فعال و متنوع، منجر به فهم بهتر مطالب آموزشی می‌شوند. از جمله راهکارها در جهت توسعه این مهارت معلمان چندپایه، افزایش مطالعات و معلومات در زمینه‌های آموزشی و تربیتی کودکان جهت تسلط و اعتمادبه‌نفس است. استفاده از سرگروه‌های آموزشی برای رفع اشکال معلمان در کلاس‌های چندپایه توصیه می‌شود؛ تدریس به شیوه گروهی انجام شود؛ در دو یا سه هفته اول سال، به جای تدریس دروس پایه جدید، دروس قبل را مرور کرده و به یادآوری مطالبی که به‌عنوان پایه‌ای برای دروس جدید است اقدام کنند؛ اجرای آزمون و ارزشیابی مستمر در کلاس، همیاری دانش‌آموزان قوی در آموزش سایر دانش‌آموزان و قراردادن دانش‌آموزان ضعیف، مابین دو دانش‌آموز زنگ، بسیار موثر است. از جمله پیشنهادها کاربردی پژوهش، برنامه‌ریزی و اجرای دوره‌های آموزشی برای معلمان چندپایه، تشکیل مستمر جلسات هم‌اندیشی معلمان چندپایه، تجهیز مدارس چندپایه به نرم‌افزار و سخت‌افزارهای آموزشی، برپایی جشنواره تدریس مختص معلمان چندپایه، انتخاب راهبران آموزشی دارای تخصص در این زمینه، سازماندهی این معلمان برای چند سال پیاپی، تفویض اختیار بیشتر، به معلمان این مدارس در زمان تشکیل کلاس و همچنین فعالیت‌های خارج از کلاس است. جهت بهبود توانایی معلمان در

استفاده از فناوری‌های نوین آموزشی، برگزاری دوره آموزشی مخصوص معلمان چندپایه، قبل از آغاز سال تحصیلی، پیشنهاد می‌شود.

منابع

- آقازاده، محرم؛ و فضل‌ی، رخساره. (۱۳۸۹). *راهنمای آموزش در کلاس‌های چندپایه*. تهران: آیتز.
- احدی، بهزاد؛ سیدعامری، میرحسن؛ و احمدی، مالک. (۱۳۹۶). بررسی صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان تربیت‌بدنی شهر ارومیه بر اساس وضعیت موجود و مطلوب. *مدیریت و توسعه ورزش*، ۶(۲)، ۱۱۷-۱۱۷.
- بهمن‌نیا، سینا؛ محمودیان، آذر. (۱۳۹۶). شیوه اداره و مدیریت کلاس درسی چندپایه. *مطالعات روان‌شناسی و علوم تربیتی*، ۳(۲ و ۱): ۱۴۴-۱۳۵.
- سادات ماجدی؛ پری‌سیما، نادری؛ عزت‌اله، سیف‌نراقی، مریم. (۱۳۹۸). صلاحیت‌های معلمی متناسب با ویژگی‌های جهانی و اعتبارسنجی آن از دیدگاه مدیران و معلمان نمونه مدارس. *مدیریت مدرسه*، ۷(۱): ۱۰۴-۸۴.
- سجاد عسکری، متین؛ کیانی، غلامرضا. (۱۳۹۶). الگوی معیار صلاحیت حرفه‌ای معلمی در تراز جمهوری اسلامی ایران. *فصلنامه تعلیم و تربیت*، شماره ۱۳۴: ۱-۲۲.
- سمیعی، احمد. (۱۳۹۲). معلمان چندپایه، کلاس‌های چند پایه. *رشد معلم*، ۷(۷): ۱۶-۱۲.
- شعبانی، حسن. (۱۳۹۷). *مهارت‌های آموزشی و پرورشی*. تهران: سمت.
- شکاوندی، آفتاب؛ دهبان، خدیجه؛ جمالیان‌زاده، برزو. (۱۳۹۸). آشنایی با کلاس‌های چند پایه و راهکارهای مدیریت بهتر آن‌ها. *دومین همایش بین‌المللی روانشناسی، علوم تربیتی و مطالعات اجتماعی*، همدان.
- شیرازی، اسکندر. (۱۳۹۸). بررسی مسائل و مشکلات آموزشی افزایش کارایی کلاس‌های چندپایه به روش دلفی و معادلات ساختاری، *سومین کنفرانس بین‌المللی مدیریت، مهندسی صنایع، اقتصاد و حسابداری، بلغارستان*.
- شیرعلی، ریحانه؛ خروشیوران زینلی، سمیرا. (۱۳۹۵). بررسی شایستگی و مهارت‌های معلم کلاس‌های چندپایه و نقش آنان در تربیت اجتماعی دانش‌آموزان. *سومین کنفرانس بین‌المللی علوم و مهندسی، استانبول*.
- کریمی، محمد صادق؛ غفوری، خالد. (۱۳۹۷). مزیت‌ها و محدودیت‌های کلاس‌های چندپایه براساس تجارب زیسته معلمان کلاس‌های چندپایه. *توسعه حرفه‌ای معلم*، ۳(۲): ۷۴-۵۹.
- گنج‌بخش، ندا؛ کرامتی، انسی. (۱۳۹۵). بررسی جایگاه مهارت‌های حرفه‌ای معلم چندپایه در برنامه‌های درسی دانشگاه فرهنگیان. *دومین همایش ملی تربیت معلم، اصفهان، دانشگاه فرهنگیان*.
- قنبری، مهدی؛ نیکخواه، محمد. (۱۳۹۶). معلمان کلاس‌های چندپایه فرصت‌ها و محدودیت‌های این کلاس‌ها را چه چیزی می‌دانند؟ *توسعه حرفه‌ای معلم*، دوره ۲، شماره ۲، صفحه ۶۶-۵۵.
- مرادی، حافظ؛ بیگدلی، محمد. (۱۳۹۵). *مدیریت زمان در تدریس کلاس‌های چندپایه*. زنجان: آذرکک.

- ملکی، حسن (۱۳۹۱). *صلاحیت‌های حرفه‌ای معلم*. تهران: انتشارات مدرسه، چاپ پنجم.
- مهدی زاده تهرانی؛ آیدین، عصاره؛ علیرضا، مهرمحمدی، محمود و امام جمعه، محمدرضا. (۱۳۹۷). طراحی الگوی نظام دستیابی به صلاحیت‌های موردانتظار معلمان هنر (دوره‌های ابتدایی و اول متوسطه) در دوره کارشناسی آموزش هنر. *مطالعات برنامه درسی*، ۱۳(۵۰): ۱۴۲-۱۰۹.
- میرکمالی، سیدمحمد؛ نارنجی ثانی، فاطمه؛ اسدی، سمیه. (۱۳۹۸). ارزشیابی صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان از دیدگاه مدیران مدارس ابتدایی. *مدیریت مدرسه*، ۷(۳): ۸۶-۶۹.
- نصیری، فخرالسادات؛ عبدالملکی، شوبو. (۱۳۹۳). تحلیل صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان در تبیین خودراهبری در یادگیری دانش‌آموزان. *پژوهش در آموزش*، ۱(۱): ۷۵-۶۷.
- Alqawi, D. A., & Ezzeldin, S. M. (2015). A Suggested Model for Developing and Assessing Competence of Prospective Teachers in Faculties of Education. *World Journal of Education*, 5(6), 65-73.
- Andrews, H. (2019). Time to bite the bullet on removing incompetent Teachers. *Leadership in Education*, 8(1), 1-13.
- Demir, E. (2016). Evaluation of professional personality competence of physical education teachers working in secondary schools by students. *Journal of Education and Training Studies*; 4(2): 60-66.
- Egert, Franziska; Dederer, Verena, Fukink, Ruben. (2020). The impact of in-service professional development on the quality of teacher-child interactions in early education and care: A meta-analysis. *Educational Research Review*, 29: ۱-۱۴.
- Gerayli, M., Jaafari, p., & Ghourchian, N. (2017). Identifying the dimensions and measuring the development components situation of high school teachers in Tehran Province. *Journal of School Administration*, 5(2), 122-150.
- Grauf, C. A. (2015). *Principal's Perceptions of Incompetent Teachers: Incidence Rates, Characteristics, and Barriers to Dismissal in Missouri*. Theses and Dissertations. University of Arkansas, Fayetteville. 1-158.
- Hakim A. (2015). Contribution of competence teacher (pedagogical, personality, professional competence and social) on the performance of learning. *The International Journal of Engineering and Science (IJES)*; 4(2): 1-12.
- Ingvarson, L., Schulle, J., Tatto, M. T., Rowley, G., Peck, R., & Senk, S. L. (2013). An analysis of teacher education context, structure, and quality-assurance arrangements in TEDS-M countries: Findings from the IEA Teacher Education and Development Study in Mathematics (TEDS-M). Amsterdam: *International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA)*.
- Plano Clark, V, L., Creswell, J, W. (2014). *Understanding Research: a consumer's guide*. Copyright 2015, by *Pearson Education, Inc*. Second edition. ISBN-13: 978-0-13-290223-6.
- Venkatraman, G., Ravi, R., & Rajasekaran, R. (2018). International Trends in Teacher Competency Research: A Review. *International Journal of Pure and Applied Mathematics*, 119(7), 2591-260